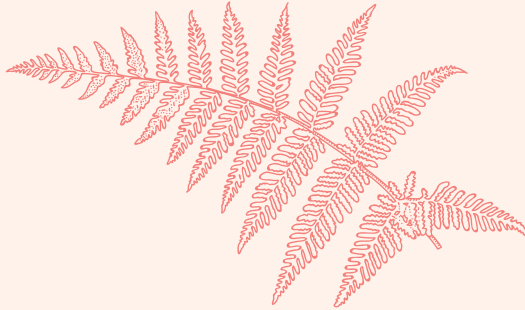

Jørgen Brunchorst (1862–1917) – mannen som anla Muséhagen

PER M. JØRGENSEN

I år da man markerer Muséhagens 125 års jubileum, kan det passe å se litt nærmere på mannen som bygde hagen, og som likeledes kom til å få stor betydning for museets utvikling. Han var den planteinteresserte bergensguten som dro til Tyskland for å lære tidens nyeste fag: plantefysiologi, og som gjorde en epokegjørende oppdagelse under doktorgradsarbeidet. Han foretrakk, imidlertid, en stilling ved Bergens Museum, der han ikke fikk anledning til å videreutvikle faget, men i stedet satset på å bringe vitenskapelig kunnskap ut til folk flest. Til slutt havnet han i politikken og diplomatiet. Sporene etter ham kan man daglig se i Muséhagen, og den såkalte «ånden fra Bergens Museum» lever fortsatt i institusjonen.

Hvem var han?

Jørgen Brunchorst (Fig. 1) var født i Bergen i 1862 og var sønn av Emma Wesenberg (1837–1919) og hennes første ektemann skipsfører og -bygger Christian Ege Brunchorst (1835–1864). Faren omkom i et skipsforlis da gutten var to år, og enken giftet seg med kjøpmann Gerhard Stoltz (1833–1907). Jørgen vokste opp sammen med en økende barneflokk (Fig. 2) på stefarens eiendom Frydenlund (Fig. 3) i Sandviken. Den svært planteinteresserte stefaren drev også en planteskole, så den begavete gutten befant seg i et miljø som virket stimulerende på hans naturhistoriske interesser. Disse ble ytterligere forsterket da han kom på Katedralskolen (se nedenfor). Etter artium i 1880 ble han student ved Det kongelige Frederiks universitet i Christiania, men etter anneneksamen, som han tok som preseterist – altså med toppkarakter, dro han til Tyskland. Der studerte han ved flere universitet (se nedenfor) inntil hjemkomsten til Bergen i 1886, da han hadde fullført med doktorgrad, og fikk stilling ved Bergens Museum. Samme høst giftet han seg for første gang, med Ellen («Ella») Bull (1861–1948, Fig. 2), en kjøpmansdatter fra Christiania som han var blitt kjent med i studietiden. Hun ble i 1890 konstituert bibliotekar ved Bergens Museum og fikk senere fast stilling, og hun kom til å bli en viktig person for museet, særlig siden hennes ektemann ofte var bortreist. Da tok hun hånd om alle henvendelser. Hun sa opp stillingen i 1905 og fulgte med sin mann til utlandet. De hadde ingen barn og ble skilt ved kongelig resolusjon i 1911. Ellen flyttet deretter til Hawaii, der hun bodde under første verdenskrig, og hun bosatte seg senere i Oslo som lærerinne. Jørgen Brunchorst gjorde skandale ved noen få måneder etter at han

Fig. 1 | Jørgen Brunchorst som ung. Foto: von der Fehr, UBB.

Fig. 2 | Jørgen Brunchorst med hustruen Ellen blant hans halvsøsken, antakelig i 1886. Jørgen står bakerst i midten med Ellen på sin høyre side og halvsøstrene Selma og Elise på sin venstre. Sittende foran i hvit kjole minstebarnet Gudrun (f. 1881), som ble Knut Fægri's mor. Fotograf ukjent, UBB.

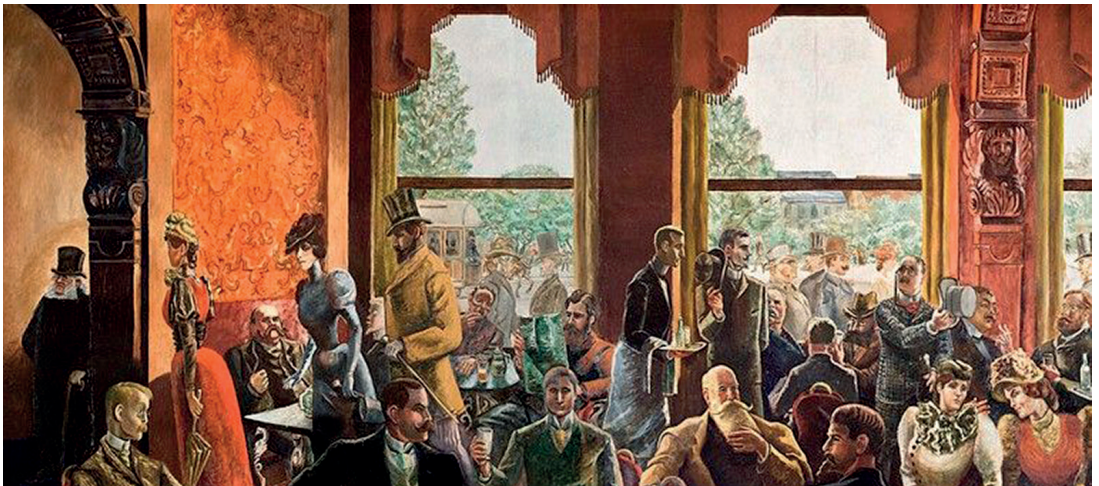

Fig. 3 | «Frydenlund», familien Stoltz' bolig i Sandviken, med den flotte hagen i forgrunnen. Huset står nå på Gamle Bergen. G. Brosings samling, UBB.

skilte seg, å gifte seg med den meget yngre Andrea («Lill») Langaard, (1883–1956), datter av fabrikkeier Knud Christian Langaard (1849–1922). Heller ikke i dette ekteskapet var der noen barn. Etter å ha lidd av tuberkulose i flere år, døde Brunchorst i Roma i 1917 som norsk minister (ambassadør) der, og det var lenge uklart hvor han var begravd. Siden kremering var forbudt i Italia, og Europa var i krig, mente man han måtte være begravet i Roma, men myndighetene der hadde ikke registrert noen grav. Da man skulle bekranse hans grav ved et jubileum, ble det gjort en nærmere undersøkelse, og det viste seg at hans lik likevel må ha blitt sendt hjem gjennom det krigsherjete Europa, for han hviler på Vestre Gravlund i Oslo sammen med sin andre hustru, sin svoger Christian T. Radich (1873–1942) og dennes hustru.

Jørgen Brunchorst beskrives som et elskverdig menneske med stor sjarm, og en som kunne omgås alle, fra vanlige arbeidsfolk til konger og statsledere. Men han hadde et skarpt intellekt, og var rask i replikken, som kunne være drepende. Hans tålmodighet var begrenset, og han likte ikke unødige dikkedarer. Og så må han ha vært litt av en levemann, som elsket selskaper og fest. Det er neppe en tilfeldighet at han forekommer blant Christiania kunstnerne på Grand Café ved århundreskiftet på Per Kroghs veggmaleri i denne fremdeles eksisterende restaurant (Fig. 4). Hans gode venn Gerhard Gran (1856–1925) har sagt om ham at han reiste seg fra sitt mikroskop (Fig. 5) uten et sukk, når livet banket på hans dør.

Fig. 4 | Per Kroghs veggmaleri i Grand Café, som viser gjestene omkring århundreskiftet 1900. Brunchorst står ved vinduet nær kelneren og hilser med hatten på Hans Jæger, forfatteren av den skandaleomsuste romanen om Christiania-bohemene. Foto: Væring.

Nevøen Knut Fægri (1909–2002) mente at det bare var ett av livets tre goder han ikke dyrket: sangen. Der gikk mange historier om ham i samtiden, men de fleste virker usanne. I en vise het det: «Brunchorst gjorde som han skulle, samlet inn penger mens folk var fulle», og dette har nok en kjerne av sannhet, siden vi kan se hvordan museet vokste og utviklet seg i hans tid. Han var utvilsomt flink å skaffe ressurser, og han utnyttet sine venner og familien.

Utdannelse og karriere

Jørgen Brunchorst var et begavet barn som av sitt oppvekstmiljø ble stimulert til naturvitenskapelige studier, og på Bergen Katedralskole fikk han Thomas Crawford (1833–1903, Fig.6) som biologilærer. Denne lektoren hadde studert kjemi og botanikk i Tyskland og hadde doktorgrad fra Universitet i Giessen. Han skal ha sagt at Brunchorst var den mest begavete elev han noen gang hadde hatt. De to kom til å stå hverandre svært nær. Det er sannsynlig at det var Crawford som påvirket Brunchorst til å dra til Tyskland for studier etter at han hadde avlagt anneneksamen ved Det kongelige Frederiks universitet i Christiania, dit han kom i 1880 etter å ha tatt eksamen artium.

I Tyskland begynte han å studere botanikk i 1882 ved det ærverdige Universitet i Würzburg i Bayern. Hans lærer var ingen ringere enn Julius Sachs (1832–1897), en ledende figur på den tiden innen det nye fagområdet plantefysiologi, læren om hvordan planter fungerer. Inntil da hadde botanikken hovedsakelig dreid seg om å beskrive plantene og ordne dem i et system etter deres antatte slektskap. Etter dette året kom han tilbake til Norge og redigerte tidsskriftet «Naturen» for utgiveren. Deretter, i 1883–1884, studerte han plantefysiologi og -patologi (plantesykdommer) hos Albert B. Frank (1839–1900) i Berlin, og han fulgte også systematikkundervisningen hos Wilhelm Eichler (1839–1887). Dette siste kom til å få stor betydning for ham under utviklingen av Muséhagen. Senere ble han en tid faktisk assistent hos en annen av tidens store plantefysiologer, Wilhelm Pfeffer (1845–1920), professor i Tübingen. Der gikk Brunchorst i gang med et doktorgradsarbeid. Brunchorst disputerte i 1886 på et arbeid om nitrogenfikserende knoller hos or (*Alnus*) og Eleagnaceae (sølvbuskfamilien) (se nedenfor). Han fikk sin doktorgrad i 1886, og returnerte deretter til Bergen.

Brunchorst var altså faglig helt i forkant da han returnerte til Bergen, men der var lite håp om at han kunne få en stilling i Norge, for der var det ingen plantefysiologiske miljøer, ei heller noen ledige botanikkstillinger. Det må ha kommet

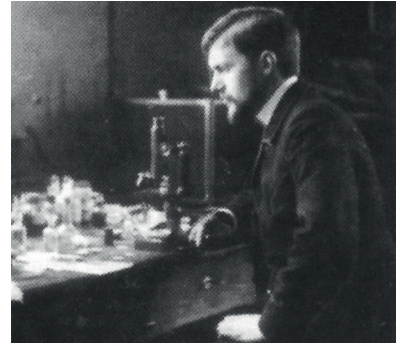

Fig. 5 | Det eneste kjente foto av Jørgen Brunchorst ved sitt mikroskop i Muséet. Fotograf ukjent, UBB.

Fig. 6 | Thomas Crawford, Brunchorsts lærer på Katedralskolen. Fotograf ukjent, UBB.

Fig. 7 | Fra Brunchhorsts første styremøte i 1886. Han sitter ytterst til venstre sammen med Armauer Hansen og Fridtjof Nansen. D. C. Danielsen er mannen med hvitt skjegg på motsatt side. Foto: von der Fehr, UBB.

Fig. 8 | Forsiden på boken om Bergen Museums historie frem til 1900, Fra Fægris bibliotek, Bio.

som en gledelig overraskelse at han under et selskap ble tilbudt en stilling som konservator ved Bergens Museum. Dette aksepterte han på stedet, selv om stillingen neppe passet ham faglig. Det ser ut til å ha vært en impulshandling fra direktøren Daniel C. Danielsens (1815–1894, Fig. 7). Det sies at han ble mektig imponert over denne unge mannen, og syntes at en sånn lokal kraft måtte han sikre for museet. Selv om Brunchorst ikke lyktes med å etablere et laboratorium, ble han desto viktigere på andre områder. Etter hvert ble han Danielsens høyre hånd, og i realiteten styrte han Museet under Danielsens siste år, og da denne døde, overtok han ledelsen etter hvert med tittel som direktør, og han skrev boken om museets historie frem til 1900 (Fig. 8). Han søkte riktignok det ledige professoratet i botanikk etter Axel Blytt (1843–1898) i Christiania, men trakk søknaden straks før bedømmelseskomiteen skulle begynne arbeidet. Ifølge familietradisjonen skal han ha gjort dette med følgende kommentar: Det er bedre å være den første i Bergen enn den andre i Christiania. Imidlertid ble han etter hvert mer og mer involvert i politikk, spesielt etter at han var blitt venn av Christian Michelsen (1857–1925) (se nedenfor). I 1906 sa han opp sin stilling ved museet, og vendte aldri tilbake. Ifølge Fægri (1999) var han gått lei av de evinnelige debattene om fiskeriforskningens stilling ved museet. Der hadde han to formidable motstandere, Johan Hjort (1869–1948) og Fridtjof Nansen (1861–1925, Fig. 7). Med sistnevnte var han kommet på kant siden han var imot å innvilge ham permi-

sjon for Grønlandsekspedisjonen i 1888. Det var ikke en forskningsreise, ifølge Brunchorst, som karakteriserte Nansen som «eplekjekk».

Det var nesten unngåelig at en så veltalende og sjarmende mann skulle komme inn i politikken. Hans sjef D.C. Danielsen var et forbilde i så måte. Brunchorst ble valgt inn på Stortinget som «arbeiderrepresentant» for Moderate Venstre i 1895–1897. Han spilte særlig en viktig rolle som kulturpolitiker, men trivdes dårlig med stortingsarbeidet, så han syntes det kunne rekke med én periode. Men senere lokket Michelsen ham med i enda en periode (1903–1906), da han representerte Michelsens samlingsparti og spilte en rolle under unionsoppløsningen. Michelsen plasserte ham i flere viktige stillinger, særlig i diplomatiet. Han fikk en særlig viktig generalkonsulstilling (1905–1906) i Vestindia og Mellom-Amerika, stasjonert i Havanna på Cuba for å sikre Norge tilgang på sukker – en ønskejobb for en botaniker! Han ble hjemkalt for å bekle stillingen som arbeidsminister i Løvlands regjering (1907–1908). Det var også på denne

Fig. 9 | Ambassadør Brunchorst i Stockholm. Fotograf ukjent, Wikipedia open access.

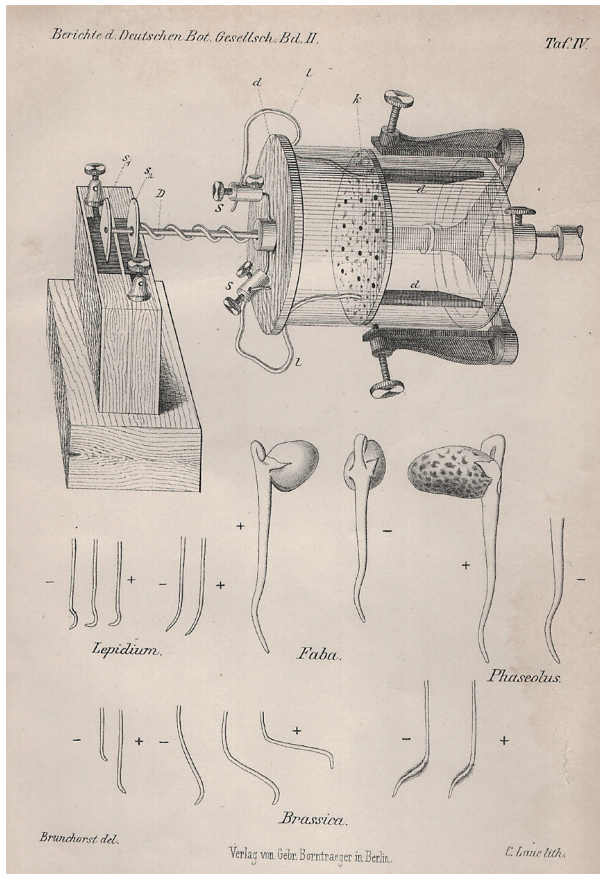

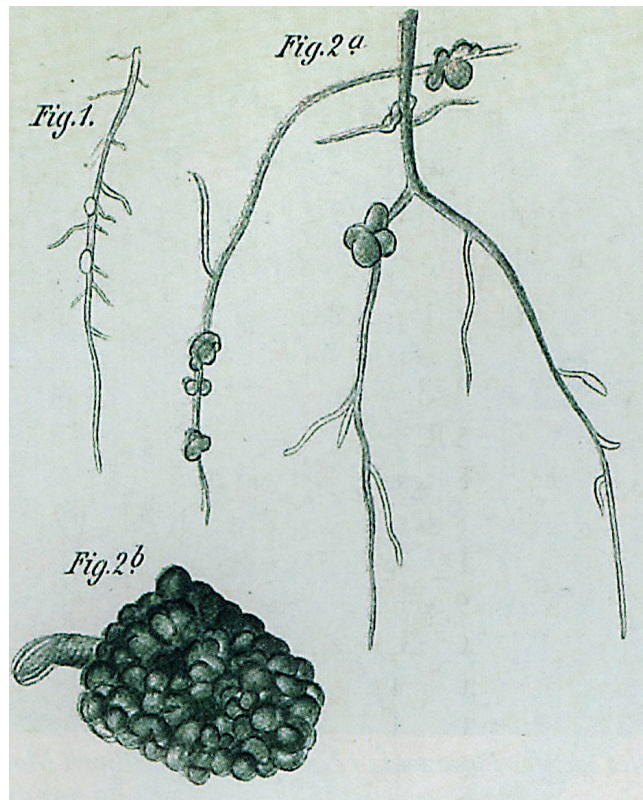
Fig. 10 | Brunchorsts egenhendige tegning av utstyr og røtter fra hans første eksperimenter med røtter. Fra Brunchorst (1884). Fægris bibliotek, Bio.

tiden han sørget for at staten kjøpte det viktige herbariet etter forstkandidat Johannes M. Norman (1823–1903), hvorav noe kom til Bergens Museum. Hans viktigste diplomatiske rolle var som ambassadør i Stockholm fra 1910 til 1914 (Fig. 9), en krevende oppgave etter unionsoppløsningen. Brunchorsts helse forverret seg imidlertid etter at han ble smittet av tuberkulose, og han ble flyttet til et varmere land, Italia, i 1914, og der døde han i 1917.

Faglig virksomhet

Brunchorst reiste til Tyskland for å lære seg det nyeste innen botanikken, plantefysiologi. Han kom inn i et miljø der man på den tiden arbeidet med å forstå røttenes funksjon, og han gikk straks i gang med eksperimenter om dette (Fig. 10). Det ledet til flere publikasjoner som faller inn i denne pionertradisjonen, uten at han utmerket seg spesielt. Men hans interesse skiftet snart over på noen rotknoller som forekom regelmessig på visse røtter, og som man visste lite om. Her finner han etter fin-mikroskopering av knoller hos or (Fig. 11) og en sølvbusk noen strukturer som han tolker som en trådformet sopp av en ny slekt, som han kaller *Frankia*

Fig. 11 | Illustrasjoner av rotknoller på or (til venstre nederst) og en sølvbusk slik de presenteres i Brunchorsts doktorgradsarbeide (2886): Fægris bibliotek, Bio.

etter sin lærer Albert Frank. Men dette falt ikke i god jord hos denne, som mente at det var en feiltolkning. Likevel klarte Brunchorst å forsvare arbeidet i 1886. Deretter reiste han hjem og forlot dessverre dette feltet, der han var helt i forskningsfronten. Senere studier har vist at han hadde rett, og at «soppen» han fant, tilhørte en slekt strålesopper (aktinomyceter), som faktisk har mange flere arter.

Man har ment at han helt oppga sine rotstudier etter hjemkomsten, selv om han publiserte et arbeid i Museets årbok 1886 om liknende strukturer på røttene av pors (*Gale belgica*). I hans etterlatte notater har vi imidlertid funnet at han dessuten studerte rotutviklingen hos snylteplanten misteltein (*Viscum album*), som han sådde på forskjellige trær, men om dette publiserte han ingenting. Han måtte legge om sine botaniske studier, og tok straks fatt på oppgaven med sopp som var parasitter på andre planter (plantepatologi). Allerede i 1887 kom en populær bok (Fig. 12) om disse som vakte oppmerksomhet, og som bl.a. ble oversatt til finsk. Brunchorst fungerte i noen år som en slags statlig konsulent i plantesykdommer inntil det på hans initiativ ble opprettet en stilling som statskonsulent i 1894, som ble besatt av Wilhelm Schøyen (1844–1918) ved Museet i Christiania, som i tillegg til plantesykdommer fikk ansvar for skadeinsekter. Brunchorst på sin side oppdaget og beskrev senere flere nye skadesopper. Der er faktisk fremdeles en sykdom som heter Brunchorst's disease på engelsk, som er utbredt på flere viktige bartrær på den Nordlige halvkule og leder til at skuddene visner (Fig. 13). Dens pyknidestadium ble beskrevet som slekten *Brunchorstia* av den svenske professoren John Eriksson (1848–1932) i 1891.

Brunchorst dannet ikke noen «skole». Han hadde så vidt vi vet, bare én elev, stipendiaten Kristian Høye (1873–1950, Fig. 14). Han studerte imidlertid problemet med mugg på klippfisk, som også var en soppinfeksjon. Høye drev dyrkingsforsøk og lyktes å løse problemet, men etter at Brunchorst sluttet, gikk museets interesse over på havforskning, og Høye etablerte et eget kjemisk-mykologisk laboratorium på Gylindenpris i 1917.

Imidlertid lyktes Brunchorst bedre med sin politikk med å knytte dyktige botanikkinteresserte personer til museets botaniske forskning, noe som ga rikelig med resultater også etter at han var sluttet. De to fremste var lektor Eugen H. Jørgensen (1862–1938, Fig. 15), som ble frikjøpt fra sitt arbeid ved Bergen Katedralskole, der han i 1894 hadde etterfulgt Crawford som biologilærer. Men han ble også involvert i

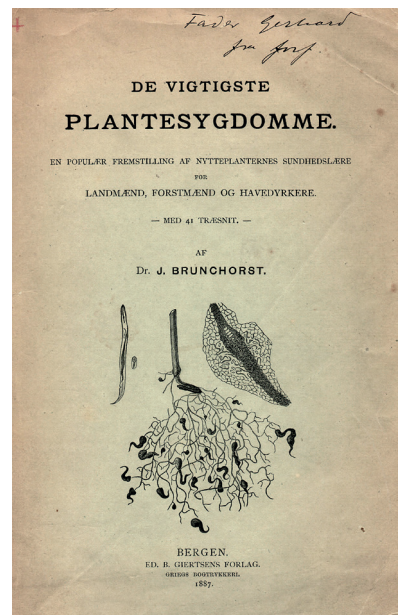

Fig. 12 | Forsiden av Brunchorst bok om plantesykdommer med dedikasjon til hans far. Fægris bibliotek, Bio.

Fig. 13 | Skudd angrepet av *Brunchorstia*, Wikipedia open access.

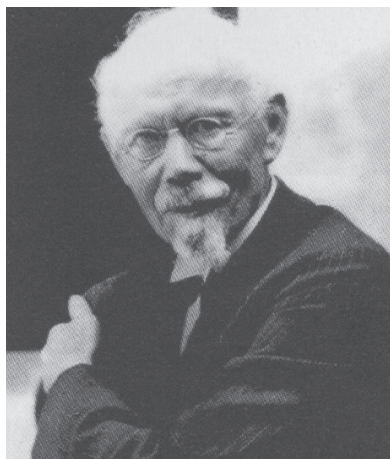

Fig. 14 | Kristian Høye, Brunchorsts eneste elev. Foto i familiens eie.

Fig. 15 | Eugen Honoratus Jørgensen, den allsidige botanikeren som Brunchorst ansatte. Fotograf ukjent, Wikipedia open access.

Fig. 16 | Johan J. Havaas tegnet i 1932 av Lars Osa, Granvin Folkemuseum.

arbeidet med havets mikroorganismer og gjorde et pionerarbeid om radiolarer, som er dyreplankton. Ikke nok med det: Han ga seg i kast med den vanskelige blomsterplantegruppen øyentrøst og skrev en monumental monografi over de norske artene i 1919. Den andre var bonden Johan J. Havaas (1864–1956, Fig. 16) fra Granvin, som professor Axel Blytt i Christiania hadde anbefalt å ta kontakt med Bergens Museum fordi han var en usedvanlig begavet amatør, med særlig interesse for lav, en dårlig kjent gruppe her i landet. Havaas' virksomhet ledet til at museet fikk en betydelig samling lav, og at kunnskapen om disse ble betydelig større. Jørgensen er kanskje mest kjent for sitt store arbeid med levermoser, som han skrev et grunnleggende arbeid om. En annen som arbeidet med floraen i Hardanger, var Havaas' skolekamerat, lærer Sjur K. Selland (1863–1948). Disse tre var alle virksomme også under neste botaniker, Jens Holmboe (1880–1943), Havaas helt til han ble pensjonist under Nordhagens tid på 1930-tallet.

Populærvitenskap

Brunchorst vendte seg helt fra begynnelsen av sin ansettelse mot formidling av vitenskapen til det alminnelige publikum. Etter en reise til London i 1886 kom han hjem full av idéer etter å ha sett John Lubbocks (Lord Avebury, 1834–1913) nye utstillinger på Natural History Museum i London, og etter å ha vært på besøk i Kew Gardens. Han ordnet store deler av Bergens Museums samlinger etter nye prinsipper, og da oppstod også ønsket om å utvide den virksomheten. Til slutt i 1890-årene fikk han sikret ressurser til tilbygging av to fløyer på museet (Fig. 17), der han laget nye utstillinger (Fig. 18). Dessuten sørget han for at det ble en aula der det kunne holdes foredrag, og han innstiftet de såkalte «Foredrag for hvermand», der han selv holdt en serie han kalte «Utvikling, liv og formering i planteriget». Disse ble også trykket i to utgaver. Han var helt fra starten opptatt av også skriftlig å drive opplysningsarbeid. Han foreslo for styret at Museet skulle overta og utgi «Naturen», et populærvitenskapelig tidsskrift startet av geologen Hans Reusch (1867–1922) i 1877, som etter Reuschs avgang hadde vært redigert av kandidat Carl Krafft (1852–1931), som nå ønsket avløsning. Dette ble vedtatt, og han var redaktør helt til han sluttet ved museet. Første hefte kom ut i januar 1887. I 1889 var han også med på å starte et nytt allmenkulturelt tidsskrift, «Samtiden», sammen med sin venn Gerhard Gran.

I området omkring nybygget var det behov for opprydding, og etter forhandlinger med kommunen fikk Brunchorst regulert inn tilleggsarealer, slik at man kunne realisere hans tanker om en botanisk hage, som opprinnelig hadde vært

Fig. 17 | Den nyanlagte Botaniske hagen ved Sydfløyen av Muséet i 1898, fremdeles ubeplantet. Foto: K. Knudsen, UBB.

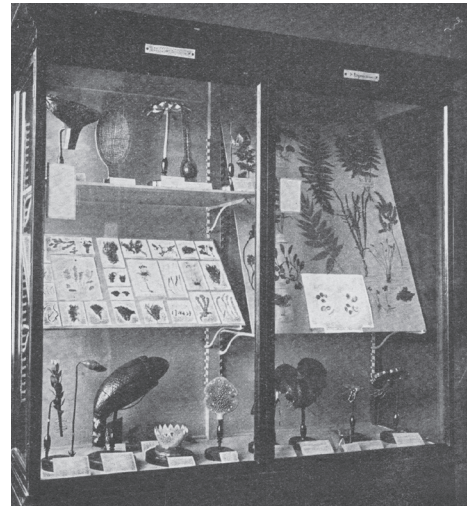

Fig. 18 | Fra de nye utstillingene med skap med modeller av moser og bregner og dessuten preparater og herbarieark. Fra Wille (1906).

fremmet allerede i 1888. Den skulle være en «forlenget arm» av de innendørs utstillingene, siden man «best demonstrerte botanikken med levende planter». Det ser ut til at planen for hagen (Fig. 19) var designet av Brunchorst selv, og disse avrundete strukturene ble på folkemunne kalt «Brunchorsts hjerter og nyrer», nok med henspilling på hans sans for kvinner og vin. Men dette var strukturer som fantes flere steder i Europa, til og med i Byparken i Bergen. I dag gjenfinnes

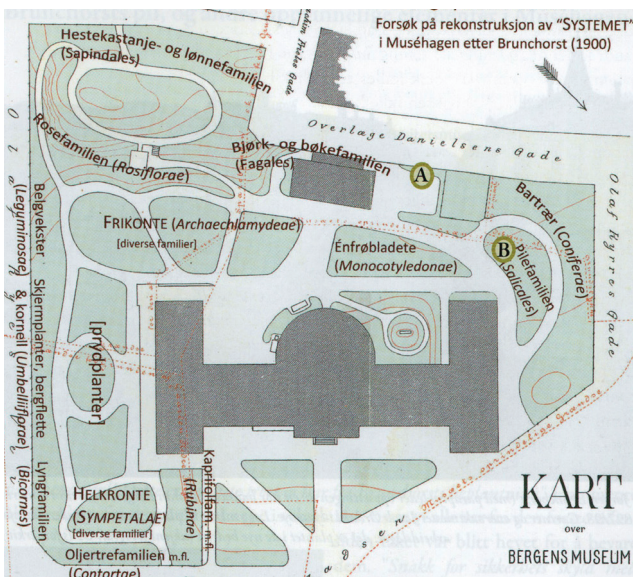
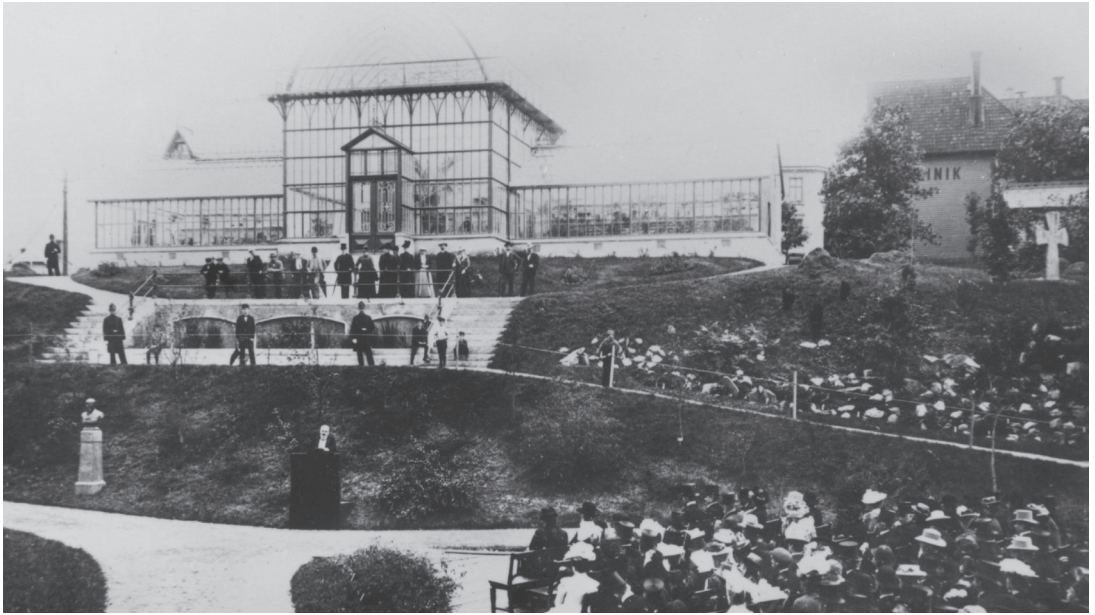

Fig. 19 | Brunchorsts plan for hagen med hans system innlagt senere av Salvesen. Fra Salvesen 2015.

disse strukturene bare ved nordfløyen, etter at hagen ble renoverert på 1930-tallet under Rolf Nordhagens (1894–1979) ledelse. Brunchorsts planteplan fulgte det mest moderne system som avbildet plantenes slektskap, som han kjente til. Han rammet området inn etter familier (Fig. 18). Det er påfallende hvor velorientert plantefysiologen Brunchorst var i det systematiske, og dette rammeverket kan man klart ane i hagen den dag i dag. Der er faktisk en del eksemplarer som han plantet, som finnes den dag i dag, fremfor alt den staselige pilen (*Salix x pentandroides*), som tradisjonelt har vært kalt «Brunchorsts pil». Dagens eksemplar, som står på det opprinnelige stedet ved Nordfløyen, er en stikling av det treet som hagen fikk i gave fra professor Wille i Christiania. Derfra kom det en større sending straks etter århundreskiftet av «overskuddsmateriale». Men like interessant er de store rododendronbuskene på hjørnet av Harald Hårfagres gate. Det er den hvitblomstrete «Cunningham's White» (Fig. 20) som Brunchorst i årsmeldingen rapporterer kom fra hans mors hage. Det var imidlertid stefaren Gerhard Stoltz som hadde innført denne planten til sin planteskole i Sandviken på 1880-tallet. Den ble utvilsomt morens favoritt, og hennes barnebarn Knut Fægri har fortalt at hennes kiste var dekket med blomstrende grener av denne da hun ble begravet i 1919. Det er ganske flott å tenke på at disse 125 år gamle buskene med så sterk tilknytning til grunnleggeren fremdeles blomstrer rikelig hvert år!

Fig. 20 | «Cunningham's White», rododendronen Brunchorst fikk med hjemmefra og som fremdeles blomstrer på hjørnet av Harald Hårfagres g. Foto: Per H. Salvesen i 2018, 120 år etter at de ble plantet.

Men det var museets politikk også å stille ut kulturminner i hagen. Således ble det reist flere bautasteiner og et steinkors (Fig. 21), som ikke lenger finnes i hagen, og der var en «runehall» under balustraden på Sydfløyen av naturhistorisk museum. Likeledes ble det satt opp en byste av Gerhard Armauer Hansen i 1901 (Fig. 20). Den finnes fremdeles, men er flyttet til sentralområdet foran Sydfløyen og inneholder også i foten en urne med Armauer Hansens aske. I 1900 kom et viktig tilskudd, et veksthus (Fig. 21) som konsul Conrad Mohr (1849–1925, Fig. 22) hadde innkjøpt i Breslau. Det kom som et byggesett som Brunchorst selv ledet oppføringen av, ettersom han ikke trodde der fantes noen ingeniører i Bergen som var kapable for oppgaven (hans halvbror ingeniøren Christian inklusive). Huset står fremdeles, men er ganske falleferdig og burde fornyes.

Ettertanker

For Bergens Museum var det et lykketreff at D.C. Danielsen klarte å «hanke inn» Jørgen Brunchorst akkurat da han var ferdig med sine studier i Tyskland og på jakt etter en jobb, men for Brunchorst betød det slutten på en vitenskapelig karriere i tidens botaniske front: plantefysiologien. Han ble i stedet en pioner når det gjaldt formidling, både gjennom utstillinger, gjennom foredrag og i skrift. Dette ble kjennerket også for Universitet i Bergen da museet inngikk i denne nydannelsen etter krigen. Det er gledelig at Kollegiet vedtok å beholde Muséhagen i Brunchorsts ånd, som en del

Fig. 21 | Det nye veksthuset troner i hagen under avdukingen av busten til Armauer Hansen i 1901. Han sitter selv (i stor svart hatt) på første rad. Legg merke til steinkorset fra Sola som står til høyre for veksthuset. Foto: Nyblin, UBB.

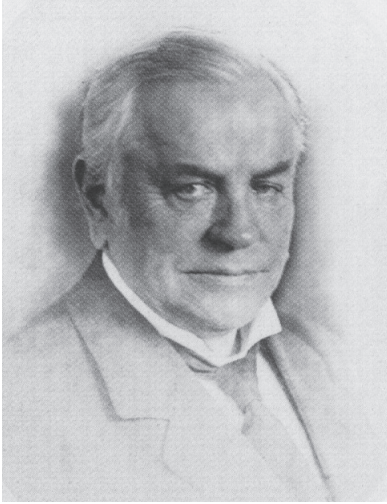

Fig. 22 | Konsul Conrad Mohr som skaffet hagen et veksthus, UBB.

av utstillingene ved museet, da det vedtok å bygge en ny botanisk hage på et større areal i tilknytning til Arboret på Milde.

Takksigelser

Mange har bidradd til å finne stoff og bilder til denne artikkelen. En særlig takk til Helle Stoltz, barnebarn av Jørgens halvbror Gerhard, som har gravd i gamle familiealbum og notater. Morten Heisselberg ved Billedsamlingen har skaffet frem stoff fra sine samlinger, og Feng-Xia Xin ved Realfagsbiblioteket har skaffet litteratur. Jeg har også hatt glede av Per Harald Salvesens sakkunnskaper. Beate Helle og min datter Katarina har bidradd ved bearbeidelsen av billedmaterialet, og fremfor alt takk til min kone Gerd for uunnværlig assistanse på alle plan. Uten dere hadde dette blitt en dårligere artikkel. Takk til dere alle!

- Becking, J. H. (1970): Frankiaceae Fam. Nov. (Actinomycetales) with one new combination and six new species of the genus *Frankia* Brunchorst. Journal of systematic and evolutionary microbiology 20(2): 202-234.
- Brunchorst, J. (1884): Die Funktion der Spitze bei den Richtungsbewegungen der Wurzeln. Berichte des Deutschen botanischen Gesellschafts, Berlin 1884: 78-9, 204-219.3.
- Brunchorst, J. (1886): Über die Wüzelanschwellungen von Alnus und den Elagneaceen. Thesis.
- Brunchorst, J. (1887): De viktigste Plantesygdømmene. Bergen.
- Brunchorst, J. (1901): Bergen Museum 1825-1900. Bergen.
- Eriksson, J. (1891): Om några sjukdopmar å odlade växter. Meddelanden från Kungliga Lantbruksakademins Experimentalfelt 11: 1-51.
- Fægri, K. (1999): Jørgen Brunchorst. Norsk Biografisk leksikon 1: 490-491.
- Havaas, J. J. (1900): Nye findesteder for nogle sjeldnere lichener. Bergen Museums Aarboeg 1899, nr. 5.
- Holmboe, J. (1917): Dr. Jørgen Brunchorst. Naturen 41: 129-131.
- Jørgensen, E. H. (1919): Die Euphrasia-Arten Norwegens. Bergens Museums Årbok 1916-117. Naturv. rk. 5.
- Jørgensen, E. H. (1934): Norges Levermoser. Bergens Museums skrifter 16.
- Jørgensen, P. M. (red.) (2007): Botanikkens historie i Norge. Bergen.
- Jørgensen, P. M. (2019): Brunchorsts pil og andre opprinnelige elementer i Muséhagen. Årringen 23: 4-18.
- Jørgensen, P. M. (2020): Botanikken som vitenskap i Bergen. Bergen Museums Årbok 2020: 170-184.
- Kjerland, S. & Hauge, H.S. (red.) (2005): Johan Havaas, fjellbonde og verdskjend vitenskapsmann. Granvin.
- Salvesen, P. H. (red.) (2015): Muséhagen i Bergen, levende botanikk i over 100 år. Bergen.
- Salvesen, P. H. & Eriksson, L.T. (2019): Plantesamlingene i Muséhagens første faste (1898-1906): Brunchorst og systemet. Årringen 23: 17-81.
- Selland, S.K. (1921): Hardangeromraadetets flora. Bergen Museums Årbok 1919-1920, Naturv. Rk. 10.
- Wille, N. (1906): Dr. Jørgen Brunchorst. Naturen 30: 255-271.